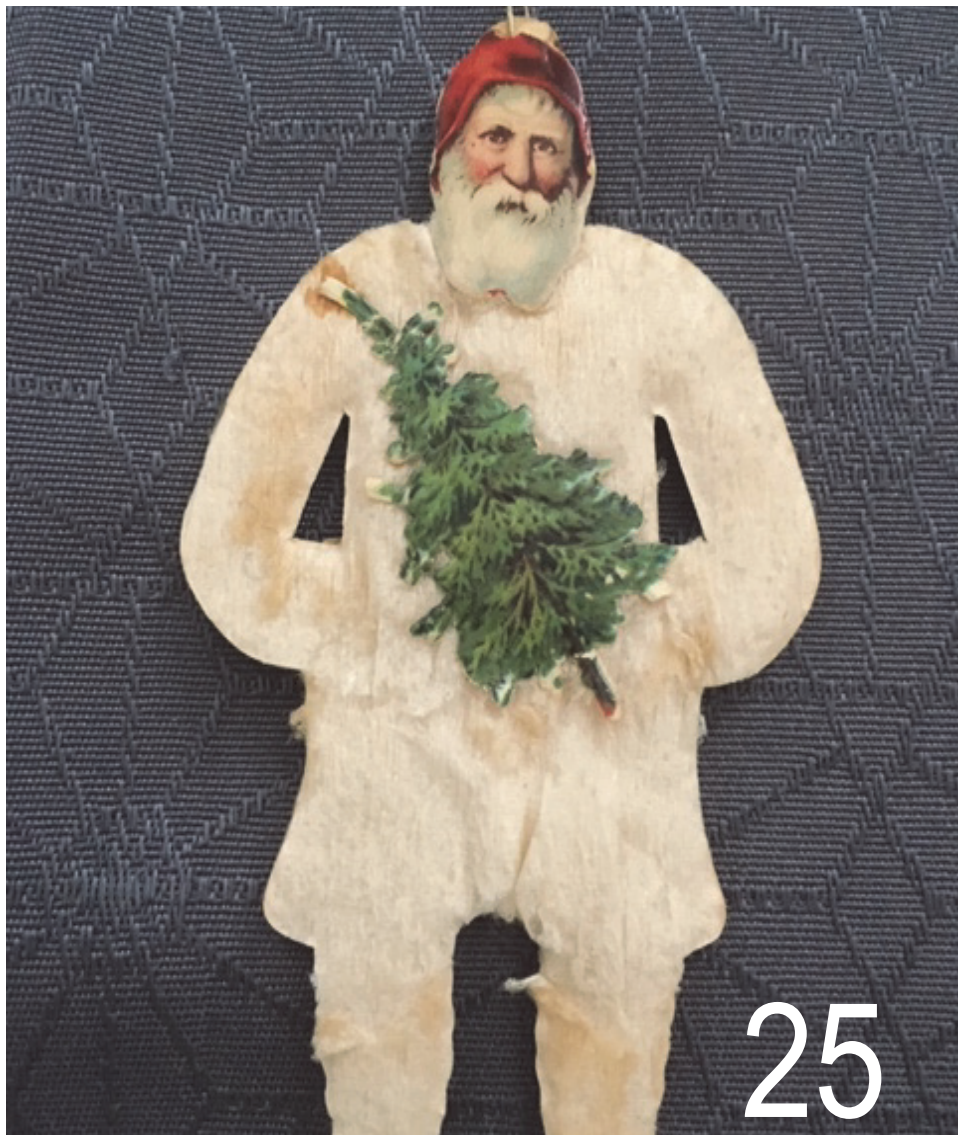

FORANTIK

Medlemsblad for Antik-Historisk Selskab

25

Efteråret 2019

FORANTIK 25

Medlemsblad for Antik-Historisk Selskab

Sølystvej 45, 7620 Lemvig.

Tlf. 3165 1541 E-mail: jens.erik@stigaard.net

Hjemmeside: www.antikhistorie.dk

Tryk: www.reklamika.dk

CVR Nummer 0033556462

Bankforbindelse: Sparekassen Vendsyssel Reg. 9070 Konto 1625349725

MobilePay: 68758

Bestyrelse:

Kasserer: Jens Erik Stigaard, Sølystvej 45, 7620 Lemvig.

Tlf. 3165 1541 Mail: jens.erik@stigaard.net

Sekretær: Nina Bernth-Andersen, Lucernemarken 18, Resen, 7600 Struer.

Tlf. 9786 1911 Mail: iversen_andersen@hotmail.com

Lars Korshøj, Gl. Kirkevej 22, 7400 Herning.

Tlf. 9712 7328 og 6178 7003 Mail: b.l.korshoj@gmail.com

Redaktør: Kirsti Storinggaard, Tornskadevej 18, 7600 Struer.

Tlf. 9785 5051 Mail: kirsti2005@gmail.com

Carsten Bagger Nielsen, Strøget 37 1.-3, 7430 Ikast.

Tlf. 4046 6915 Mail: carsten.bagger@mvb.net

Antik-Historisk Selskab er oprettet maj 2006 på initiativ af en række antikvitetsinteresserede mennesker i Midt- og Vestjylland. I selskabets vedtægter er anført, at selskabets virkeområde primært er det midt- og vestjyske område, og ”Selskabets formål er inden for sit geografiske virkeområde gennem foredrag og kurser samt ved kulturelle og debatskabende arrangementer inden for den folkeoplysende ramme at formidle viden og udveksle erfaringer omkring antikviteter og den kulturhistorie, der er knyttet til disse. Derudover afvikles der ekskursioner med samme formål”.

Nye medlemmer optages i selskabet ved henvendelse til et af bestyrelsens medlemmer. Det årlige kontingent udgør kr. 200.- for et fuldt medlemskab. I forbindelse med et fuldt medlemskab kan også optages associerede medlemmer til halvt kontingent – Associerede medlemmer har ikke stemmeret på generalforsamlingen, men deltager på lige fod med andre i selskabets arrangementer.

FORANTIK: ISSN 1902-5467 (Papir-udgaven)

FORANTIK: ISSN 1902-5483 (Online-udgaven)

Forord:

Efteråret står for døren, og snart lukker sommerens aktiviteter ned. Vi udsender nu efterårskalenderen for Antikhistorisk Selskab. Og håber alle vil bakke op om vores forening.

I sidste medlemsblad skrev vi om husflid i forskellige former. Vi er måske ikke helt færdige med dette tema, og broderer lidt videre på emnet med henvisninger til forskellige fantastiske ”tråde” i dette. Vores alle sammen Dronning Margrethe har været en fantastisk forkvinde for dette håndarbejde, der i gennem årene har frembragt

utallige produkter i form af kirketekstiler af forskellig art. Senest brillerede hun ved at have syet det nye antepodium til kirken i Wittenberg, hvor Luther i 1517 slog de famøse tesar op og dermed ændrede verdenshistorien.

I den mere jordnære udgave viser vi et billede af en dansk designer: Lissendesign.dk, der på sjoveste vis har indført de gamle husflidsprodukter i sit tøjdesign. Endelig slutter vi af med den seneste trend i terapeutiske tilbud, nemlig husflidssystemer, herunder hækling, som er hittet p.t.. Der udgives en lind strøm af illustrerede bøger, fyldt med fantastiske modeller af alskens dyr – her slutter vi med en nuttet drage!

Middelalderbroderi

Middelalderbroderi blev udført af fromme kvinder og professionelle håndværkere i de mest komplicerede teknikker og materialer. De broderede med silke og uld og med juveler, kostbare tekstiler og guld og sølv.

Påsketæppe med pelikan, der fodrer ungerne med sit eget hjerteblod som symbol på Kristi offergerning. Kloster Lüne, år 1504, Nordtyskland. Klostersyning med uldgarn på hør-lærred.

Birgittabroderi, cirka 1490, silke-, guld- og sølvtråd på hør-lærred, Finlands National Museum.

Nedlagt syning. Overfladeteknik i uld på hør. Bayeux-tapetet, 11. årh.

Erhvervsmæssigt broderi

I middelalderen var broderi en lige så værdifuld kunstart som maler- og billedhuggerkunst. Meget broderi udførtes professionelt i værksteder, hvor de broderende var samlet i lav, ligesom vævere og skræddere var det. I Norden blev en person, der ernærede sig ved at brodere, omtalt som en perlestikker. Titlen kom af, at der brugtes perler og juveler til broderiet. Ordet broderi er lånt fra fransk og begyndte at optræde i det danske sprog i 1600-tallet. At brodere kaldtes i middelalderen at baldyre, stikke, sømme, sænke eller sy.

Danmark har ikke haft broderilav i middelalderen, mens der i Frankrig allerede var lav omkring år 1300. (lavsregler) skulle en perlestikker stå i lære i otte år hos en anerkendt mester, til hvem der stilledes strenge krav

Både mænd og kvinder broderede erhvervsmæssigt. I renæssancen blev det udelukkende mænd, der udførte store broderier for konge og adel, mens resten af håndværket degraderedes til en kvindelig hjemmesyssel, som det har været siden.

I Norden udførte middelalderens værksteder især store guld- og silkebroderier til kirker og konger. Ofte blev broderierne tegnet af én og broderet af andre.

Klostre

Mange kirkelige broderier var fremstillet af nonner, der boede i klostre. Vi kender til, at der i Den Hellige Birgittas klostre, især i hovedklostret i Vadstena i Sverige, blev fremstillet mange fine broderier.

De var hovedsageligt guld- og silkebroderier, for det meste nedlagt syningslag med guldråd og splitting i silke. Motiverne var mest blomster som symboler på Jomfru Maria. Men nonnerne fremstillede også en lang række andre håndarbejder i klosteret: Vævede bånd, sprangarbejder, vævning af uldstof og linned og syning af tøj.

I det hele taget er der bevaret mange flere middelalderbroderier i Sverige end i Danmark, muligvis ryddede man ved reformationen mere væk her i landet af det, der havde med den katolske kirke at gøre.

Peder Palladius, der var Sjællands biskop efter reformationen, opfordrede til at sende messehageler til Helligåndshospitalet i København, hvor de kunne gøre nytte som forbindinger. Nogle få danske middelalderbroderier kan ses på Nationalmuseet i København. Andre (fra Skåne) findes i svenske samlinger, eksempelvis i Lunds Historiska Museet, som udstiller broderier.

Klostrene fremstillede også kirketekstiler til kirker uden for klosteret Tyskland var der også klostre kendt for deres broderi. Eksempelvis Kloster Lüne, hvor man fremstillede store, hvide broderier til antependier (alterbordsforhæng) og lignende syet med hvid hörtråd på hvidt hørlærred med sammentrukne eller udtrukne tråde og fladsyede eller mønstre i kædesting. Desuden fremstilledes store tæpper i kulørt broderi, såkaldt klostersyning, der er nedlagt syning med uldgarn. De tyske middelalderbroderier kaldes fra gammel tid Opus Teutonicum.

Beginer

Uden for klostrene fandtes andre fromme kvinder, der broderede, såkaldte beginer, som fra 1200-tallet fandtes overalt i Europa. Disse kvinder levede i religiøse fællesskaber og fik vejledning fra klostre. De opretholdt som regel livet ved håndarbejde, mens de udadtil udøvede forskellige barmhjertighedsgerninger.

Adelen

Adelsfrøkener sendtes til klostre for at lære broderi. Det ses fx af folkeviser. Her berettes om Valborg Immersdatter, at hun:

sattes i kloster ind, som hun skulle sømmen lære. De lærte hende slynge og søm. De lærte hende læse i bog. Så ædelig hendes sæder var, hun var i sind så klog

At slynge er et andet ord for broderi, det kan også betyde sprang eller andet, her er det ikke klart, men søm er broderi. Adelsfrøkener kunne også oplæres af adelsfruer, som beherskede teknikken. Der var god brug for, at unge adelskvinder lærte at spinde guld, brodere, væve og sy. Disse kundskaber var nødvendige for at lave kostbart tøj og udsmykning til huset i form af vægtæpper, og som det siges i en folkeviser, gik der meget dyrt guldråd til:

*Vel slider kære søster min, hun slider de klæder bolde.
Der vil så meget røde guld til, de gode mænds børn at holde.*

Men også kirketekstiler kunne husfruer tage sig af: I det 11. århundrede berettes hos Saxo (Danmarks riges krønike), at Svend Estidsøns fraskilte hustru Gutha og hendes møer beskæftigede sig med at brodere kirketekstiler, blandt andet en messehagel til Roskilde Domkirke.

Broderi på tøj

I Snorres krønike står om en middelalderskik, der synes at være meget gammel: At bruden gav sin udvalgte brudgom guldsmykkede klæder. Det kan selvfølgelig ikke være hvem som helst beskåret at have råd til, men også almindelige mennesker broderede på tøj. Der findes utallige malerier, tegninger og skulpturer, der viser, at det i middelalderen var mode at have smalle borter på sit tøj, men hvordan de var fremstillet, kan være svært at se.

Etymologen Hjalmar Falk skriver, at et gammelt ord *borda*, som ordet *bort* kommer af, oprindeligt betød 'ornamental bort'. Ordet kommer af samme ord som *byrda*, som er et gammelt islandsk ord for broderi. Ud fra det mener Hjalmar Falk at have bevis for, at broderi var en nødvendig bestanddel af borter på tøj, eller sagt med andre ord: Mange af de borter, vi kan se på tøjet, var broderede.

Der er også vævede og flettede borter bevaret, eksempelvis i grønlandske nordbo-dragter fra 1300-tallet.[9]. Et andet eksempel er den norske Skjoldhamndragt fra 1000-tallet.[10] Flere steder ude i Europa findes bevarede små, broderede posetasker.

Broderier i hjemmet

I Danmark er der fra senmiddelalderen hverken bevaret inventar fra huse eller billeder af det, men fra andre steder i Europa findes malerier af stuer, som viser møbler og tekstiler fra tiden.[12] Fra testamenter i Danmark fra begyndelsen af 1200-tallet og frem til slutningen af middelalderen opremses tekstiler som sengetøj af forskellig art, bænkedynner, hynder, vægtæpper, duge og håndklæder.

I Tyskland er der bevaret broderede puder fra middelalderen, broderet i fladedækkende og talte broderier som væve- og flettesyning.

Af islandske sagaer ses, at mange tekstiler i middelalderen blev broderet til huse, fx nævnes blått broderi på hvidt hørlærredssengetøj og -duge. Fra islandske og andre nordiske kilder ved vi, at større gårde havde lange vægtæpper, som dels varmede og dels pyntede. Ofte var det store vægtæpper uden pynt på gammelt nordisk kaldet *tjald*.

Over dem hang – særligt ved festlige lejligheder – smalle, lange vægtæpper, der var pyntede. De kaldtes på gammelt nordisk sprog *refil* (reflar i flertal). Ordet er i familie med ordet (sand)revle. En *refil* kunne være udsmykket med broderi eller stofmaling, eller den kunne være mønstervævet. Eksempel på en broderet er det fransk/engelske Bayeux-tapet fra 1100-tallet, der er en halv meter højt og 70 meter bredt. Dernæst er der de svenske tæpper fra Skog og Överhogdal fra omkring 1000-tallet, der var møn-

Juletræspynt

Julen er kendt som en højtid med mange lys, og både elektriske og levende lys bliver brugt.

Lys kan stå som symbol for Jesus, «verdens lys», eller en mere praktisk funktion at lyse op i mørketiden.

Fra gammel tid var der de specielt fine, høje og klart brændende hjemmelavede talglys og kirkelys af bivoks til juletiden. På 1800-tallet blev de gamle lys typer gradvis erstattet af stearinlys. Det er fortsat vanligt at pynte med røde eller dekorerede stearinlys til julemiddagen, og at brænde lilla adventslys eller kalenderlys i adventstiden.

Med udbredelsen av elektrisitet tog man også i brug elektrisk lys i pyntningen. Amerikaneren Edward H. Johnson, som arbejdede sammen med glødelampeopfinderen Thomas Edison, skal have været den første som hængte elektriske lyspærer på et juletræ, i

1882. I løbet av 1900-tallet blev elektriske julelys vanlige og blev også brugt udenfor, med lyspærer i træer og som sjove lys i ulige farver og figurer, og blink eller er vanlige virkemidler.

Som en videreførelse af lysene bruges mange materialer som kaster lyset videre. Glas er et traditionelt materiale for julekuler og andre ophæng. Metal og blank plast kan også benyttes. Glitter bliver brugt som et yderste lag for at få julen til at være mest mulig lysende .

Juletræspynt i glas har fascineret både små og store i over 170 år. Teknikken med at lave glasperler er ældre, men

det var først sidst på 1840-tallet man startede at lave pynt av glas til at dekorere juletræet med.

En gammel legende sier at den første julekule blev blæst af en fattig glasblæser som ikke havde råd til at købe valnødder og æbler til at pynte træet sit med. Måske er det lidt af sandhed i historien?

Julepynt af glas stammer fra i Thüringen i det gamle Øst-Tyskland lige før 1850. I en glasblæseres ordrebog dateret 1848, blev der fundet en ordre på seks dusin malte julekuler i ulige størrelser. Noget som tyder på at det ikke var til eget brug, men for salg.

Gas gav muligheder

Glaskunsten i Thüringen har rødder tilbage til 1597. Ved elven Lauscha havde man tilgang til de råstoffer som man behøvede. Snart blomstret produktionen af glaspynt i regionen. Fra Italia hentet man inspiration til en ny teknik; en olielampe med blæsebælg gjorde det mulig at lave perler, figurer og andet af glas.

Teknikken gjorde det mulig for folk at lave hjemmeproduktion, og ikke bare ved glashytterne – såkaldt «Hausarbeit» – hjemmearbejde. Masseproduktion af glaspynt ble først mulig da det blev først muligt, da der blev bygget et gasværk i byen Lauscha i 1867. Fra 1870 blev det almindelig at forsøve indvendig med bl.a. sølvnitrat, som

Denne flotte planche er hentet fra en forhandlerkatalog som firmaet Erwin Geyer i Lauscha i Tyskland udgav i 1936. Her kan man se en stor variation af forskellig juletræsnynt: Spir, forskellige fugle, en dobbeltfugl, kugler i forskellige faconer, reflektorkugler, luftballon, frugt, sop, dråber og kogler – til og med Jesus på korset.

I begyndelsen var glasblæserne fra Thüringen uden konkurrence, men før første verdenskrig kom venetianske glasblæsere på banen. Fra 1920-årene startede man produktion af glaspynt i Gablonz (i daværende Bøhmen). Efter 1930-tallet spredte kunsten sig til Polen og USA, som indtil da, havde været den største importøren af juletræsnynt. Juletræsnynten fra Gablonz ble populær fordi den i modsætning til produkterne fra Thüringen blev lavet af små glasperler, specielt stjerner.

Kør-selv-tur den 22. juni 2019.

Vi var 15 aktive medlemmer, der mødtes kl. 10 ved genbrugsbutikker og reolmarked i Horsens. Efter halvanden times intens søgen mødtes vi igen og måtte konstatere, at vi ikke havde fundet ”guld” denne lørdag formiddag, men dog nogle mindre, spændende ting.

Turen gik derefter til Kaffehuset Åstrup, hvor en frokostplatte stod parat, og vi fik her en meget venlig modtagelse og en god snak med værtparret. Alle blev mætte.

Vi kørte så nogle få kilometer til Ruth og Boye Jensens samlinger. De

har indrettet en af gårdens længer til deres samlinger, og allerede da vi trådte ind i det første rum, hvor der er fængselslegetøj (trælegetøj fremstillet af indsatte) fra gulv til loft, blev vi overvældet. Et par rum længere inde, står Ruths samling af æggebægere. De findes i

alle versioner: sølv, porcelæn, glas, fajance mv. Hvis jeg husker rigtigt, er der omkring 14.000.

Endnu længere inde kom vi til et stort rum, hvor der udelukkende er gammelt Lego legetøj. Lego er det legetøj Boye holder mest af. Selvom samlingen er meget stor, er der fortsat emner, Boye søger, og han gav eksempler herpå.

På 1. sal er der dampmaskiner, som var starten på Boyes legetøjssamling for 25 år siden, bliklegetøj, trælegetøj og meget, meget mere.

Alt i alt fantastiske samlinger og to samlere, som er meget engageret og vidende, så vi havde en meget spændende og lærerig dag.

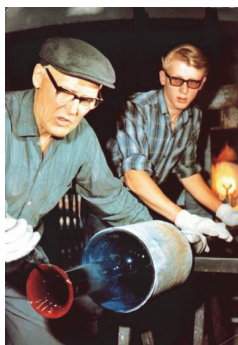
Vi sluttede af i haven med en kop kaffe.

Lars

**Antik-Historisk Selskab indbyder til medlemsmøde
onsdag den 4. september 2019 kl. 19.00.
Holstebro Aktivitetscenter, Danmarksgade 13
Historien om vort Fynske Glasværk**

Anders Tybjerg Jørgensen causerer om vort Fynske Glasværk – fra Fyens Glasværk til Holmegaard of Copenhagen – Glasværket i Odense begyndte produktionen i 1874 under navnet Odense Glasværk og ophørte produktionen i 1990, da hed det Royal Copenhagen, Odense afdeling. Værket er især blevet kendt for sit farvede overfangsglas, store emner, belysningsglas og en meget stor produktion af presseglas.
Udpluk fra historien, håndværket og pro-

Pris incl. kaffe/the: 60 kr.

Tilmelding snarest og senest søndag den 1. september 2019 til:
Lars Korshøj, tlf. 61787003, mail: b.l.korshoj@gmail.com

GRATIS ENTRÉ

"Mit historiske klædeskab"

En udstilling om kvindemode 1910 - 1970

13.-15. september 2019 kl. 11-16

på Herregården Bratskov, Fredensdal 8, Brovst

Oplev en kavalkade af smukke kjoler, lingeeri, smykker, tasker, sko og alt det, der fandtes i en kvindes garderobeskab, sminkebord og smykkeskrin. Moden er et spejl af sin egen tid og giver os et billede af samfundets udvikling, kønsroller, former og materialer.

Særudstillinger: "De hvide kjoler" og "Hvad flittige hænder skabte"

Fredag kl. 13.00: Officiel åbning v/ Helle Bak Andreasen

Søndag kl. 13.30: Mini modeshow i Riddersalen i stueetagen, (fortrinsvis ståpladser)

Gratis adgang

Bemærk: udstillingen er på 1. sal - ingen elevator

Arrangør: "Historisk Mode Brovst" v. Inger Thunbo

Hovedsponsor: Sparekassen Vendsyssels Fond

Arrangementskalender efterår

- 4. september** Antik Historisk Selskab afholder en aften med Historien om vort fynske glasværk
- 3. december** Antik Historisk Selskab arrangerer julehygge

MESSER

- 29. september** Antik & Trend i Assentoft (se. www.antikogtrend.dk)
- 20. oktober** Antik & Trend i Horsens (se. www.antikogtrend.dk)
- 16. november** Stumpemarked i Herning (se. www.stumpemarked.dk)
- 19. november** Antik & Trend i Middelfart (se. www.antikogtrend.dk)

Stumpemarked den 16. november

Ved de to årlige stumpemarkeder kommer der mange deltagere. Som noget nyt i år vil foreningen prøve at synliggøre foreningen ved næste stumpemarked den 16. november i Herning. Bestyrelsen har bestilt en lille stand i forlængelse af en af udstillerne fra bestyrelsen.

Udover udstilling med blikfang kan der også laves konkurrencer. Vi har ikke lagt os fast endnu, så har du en god ide, hører vi gerne fra dig.